

De jaren 80

*Voor Alain, Ann, Bernard, Bruno, Carlos/Carla (+), Dirk, Dirk,
Dirk, Erik, Erik, Erwin, Etienne (+), Eva, Fonne, Fons, Gewijde, Gie,
'Grasshopper', Guy (+), Guy, Guy, Ingrid, Joeri (+), Kees, Koen (+),
Leo, Louis, Luc, Luc, Marc (+), Marc, Martine, Mik, Ortwin, Pat,
Patrick, Raf, Rik (+), Roger, Ronald, Theresia, Walter, Willy, Wim,
Yves en alle andere medewerkers en sympathisanten van de lokale radio
FM2000 (1982-1985) van wie de naam hier niet vermeld wordt*

FRANK VAN LAEKEN

De jaren 80

Van wanhoop naar hoop

P E L C K M A N S

The final countdown

Inhoud

Ik was 21 in 1980 9

Inleiding

1 'We zitten nog maar aan het begin van de tunnel' 17

Economie

Werkloosheid • Staalindustrie • Mijnbouw • Sabena •
Flanders Technology • Generale Maatschappij •

2 1980 33

Toerisme • Faits divers • Afscheid

3 'Sluit de luiken, ik ben ter dood veroordeeld' 39

Kunst & cultuur

Literatuur • Podiumkunsten • Beeldende kunst • Fotografie
• Architectuur • Mode

4 1981 57

Daniël Buyle • Faits divers • Winnaars • Afscheid

5 'Meneer Gorbatsjov, breek deze muur af!' 69

Oorlog & vrede

Koude Oorlog • Iran-Irak • Het Midden-Oosten • Falklands
• Grenada • Afghanistan • Panama • Golfoorlog

6 1982 97

Rode Duivels op de Mundial • Faits divers • Winnaars •
Afscheid

7 'Ik hou van dit land, zijn leiders en zijn volk' 109

Internationale politiek

Verenigde Staten • Sovjet-Unie • China • Europese
Gemeenschap • Groot-Brittannië • Frankrijk •
Bondsrepubliek Duitsland • Polen • Spanje • Nederland •
Chili • Argentinië • Nicaragua • El Salvador • Iran •
Filipijnen • Zuid-Afrika • Zaïre • Vaticaanstad

8 1983 139

Aids • Faits divers • Winnaars • Afscheid

9 'Waar waart gij op 14 november 1942?' 151

Media

Radio • Televisie • Commerciële televisie • Schrijvende pers

10 1984 173

Hongersnood Ethiopië • Faits divers • Winnaars • Afscheid

11 'No time to waste' 183

Klimaat & milieu

Zure regen • Broeikaseffect • Gat in de ozonlaag •
Greenpeace • Milieurampen • Schandalen • Beleid

12 1985 197

Heizeldrama • Faits divers • Winnaars • Afscheid

13 'We gaan naar Mexico!' 213

Sport

Voetbal • Wielrennen • Olympische Spelen

14 1986 231

Tsjernobyl • Faits divers • Winnaars • Afscheid

15 'Hier stond de doden, daar de Golf' 243

Terrorisme

Bende van Nijvel • CCC • Action Directe • IRA • ETA •
Palestijnen • Brigade Rosse • Rote Armee Fraktion

16 1987 261

Herald of Free Enterprise • Faits divers • Winnaars •
Afscheid

17 'E.T. phone home' 275

Film

Raging Bull • Raiders of the lost ark • Woody Allen •
Francis Ford Coppola • Koyaanisqatsi • E.T. the Extra-
Terrestrial • Tootsie • The right stuff • Stop making sense •
Back to the future • Blue velvet • Platoon • Full metal
jacket • Rain man • Dead Poets Society • Driving Miss
Daisy

18 1988 289

Vlaams Blok • Faits divers • Winnaars • Afscheid

19 'Sire, geef me honderd dagen' 299

Nationale politiek

Martens III • Martens IV • Eyskens I • Martens V •
Martens VI • Martens VII • Martens VIII

20 1989 317

Ontvoering VDB • Faits divers • Winnaars • Afscheid

21 'A big disease with a little name' 329

Vrouwen & mannen

Feminisme • Abortus • Euthanasie • Homoseksualiteit •
Transseksualiteit • Aids

22 1990 345

Boudewijn en de abortuswet • Faits divers • Winnaars • Afscheid

23 'Wie wil er nu drie dagen op dezelfde wei zitten?' 355

Muziek

'Thriller' • Prince • Madonna • Soul & disco • New wave & postpunk • Ska & reggae • Zware metalen • Hiphop • Bands • 'Graceland' • Evergreens • 'Get sprouts' • Festivalitis

24 De jaren 80 en nu 379

Wat verandert er in het dagelijks leven?

Don't dream it's over • Mens sana in corpore sano? • Breek uit jezelf • Het moet verkeren • Video killed the radio star • Liefde voor muziek • Back to the future

25 De jaren 80 en nu 391

Toen vs. vandaag

Nothing ever happens • Wind of change

26 'Dankuwel!' 397

Dankwoord

Noten 399

Fotoverantwoording 415

De auteur (21) in 1980.

Ik was 21 in 1980

Inleiding

‘**A**ls ik ergens moeite mee heb, dan is het wel met de jaren tachtig. En vooral met wat vandaag voor hip en eigentijds moet doorgaan. *Les jeunes et les copains*, er hangt iets beduidends *fake* in de lucht en ik moet het niet. Misschien ben ik een redelijk ouderwetse jongen, maar ik heb een hekel aan gladheid.’¹

Harde woorden uit 1984 van een 23-jarige jongeman die het net aan het maken is in de televisiewereld. Dames en heren, Bart Peeters. Presentator van *Pop-Elektron*, een magazine dat wetenschap en popmuziek probeert te combineren.

Fake. Glad. Het zijn niet de termen die deze, op dat ogenblik 25-jarige, jongen gehanteerd zou hebben. Ik denk eerder aan ‘duister’, ‘donkerblauw’, ‘meedogenloos’, ‘individualistisch’, ‘uitzichtloos’. Neen, het waren geen prettige jaren voor twintigers en, bij uitbreiding, voor het grootste deel van de samenleving dat niet neoliberaal getint was.

Toen ik *De jaren 70* schreef, dacht ik: dit was het meest tot pessimisme neigende tijdperk sinds de Tweede Wereldoorlog. Nu *De jaren 80* voor u ligt, denk ik: het kon dus nóg erger. Volgens Frans Verleyen, hoofdredacteur van het weekblad *Knack*, konden de jaren 80 twee richtingen uit, zo schreef hij in een alweer zeer lezenswaardig hoofdartikel eind 1980. ‘Ofwel de voorwaartse vlucht naar “rechts”, dat is naar een maatschappelijk stelsel waarin weinig analyses worden gemaakt. Ofwel naar een dagelijkse en minutieus onderhouden democratische waakzaamheid: de realiteit van de verstandig opgezette actiegroep, van het burgerlijk rechtsbesef, van het clever parlementarisme, van de nooit of nimmer vergeten grondbeginselen. Om die meest vanzelfsprekende maar toch zo moeilijk

te vinden schat aan te boren: de broederlijkheid. Zij lijkt ver weg, en is nochtans bereikbaar voor het gewone, gezonde verstand van iedere sterveling die zijn korte tijd op aarde uitdient.²

We weten intussen dat het niet de richting van de broederlijkheid uit is gegaan. Het is een 'voorwaartse vlucht naar rechts' geworden. Doe wel en zie niet om. De implosie van het Oostblok, de val van de Muur, de Rode Duivels in Mexico, het einde van de apartheid en het stemmen van de abortuswet waren lichtpunten in een decennium dat massale (jeugd)werkloosheid, aids, Reagan & Thatcher, hongersnood in Ethiopië en de Sahel, Koude Oorlog, Sabra en Shatila, het Heizeldrama, Tsjernobyl, zure regen, het gat in de ozonlaag, de Herald of Free Enterprise, communautaire oprispingen rond Voe-ren, mijnsluitingen en nog veel meer ellende bracht.

In 1980 ben ik 21. Ik studeer aan het RITCS in Brussel, dat vooral bekendstaat als filmschool. Er zijn ook afdelingen Radio & Televisie en Toneel. En er is een piepkleine afdeling die de naam Sociale Communicatie heeft meegekregen. Een wat warrige benaming waarmee 'journalistiek in de brede zin van het woord' wordt bedoeld. Ik zit alleen in mijn afdeling, zó populair is die. Behalve de gezamenlijke lesuren met de andere afdelingen, krijg ik dus privés van Piet Van Roe, Piet Van Brabant en, vooral, Maurice De Wilde, die op dat ogenblik zijn reeks over *De Nieuwe Orde* afwerkt en die een mentor zal worden.

In het najaar van 1982 – ik ben net een paar maanden afgestu-deerd – meld ik me aan bij de Antwerpse lokale radio FM2000. Links-progressief, maar wel gehuisvest aan de bourgeoisgetinte Meir. Ik begin er voorzichtig, als uiteraard onbetaalde medewerker van de dankzij mijn komst driekoppige nieuwsdienst, maar al snel leid ik zelf die equipe, die bestaat uit werkloze jongens die de neuzen in dezelfde, progressieve richting hebben staan. Ik werk er ook mee aan een satirisch magazine, *Wat is het klote om de klos te zijn* – vernoemd naar een cabaretesk nummer van Wim de Bie, Kees van Kooten en Freek de Jonge. Later wordt de naam van het programma

Biefstukken voor het volk. Denk aan *Het leugenpaleis*, maar dan nog veel baldadiger en chaotischer. Een minuut lawaai in plaats van een respectvolle minuut stilte bij de dood van Leopold III, dat soort leute. Ik leer er vrienden voor het leven kennen. Hard werken, niets verdienen, amusementsfactor 100. Tot de rijkswacht de antenne in beslag komt nemen en blijkt dat linkse zendertjes geen reservekapitaal beschikbaar hebben.

In het leger wil ik niet. Het alternatief is gewetensbezwaarde worden. In plaats van tien maanden te doen alsof ik Vadertje Staat verdedig, worden dat twintig maanden in de socioculturele sector, eerst bij de BRT, op de dienst waar de programma's over de collaboratie worden voorbereid door een team onder leiding van Maurice De Wilde, daarna in jeugdhuis De Waag in Antwerpen. Zowat het laatste punkkot, waar geregeld festivalletjes worden georganiseerd, met groepen die maar één noot beheersen en van wie de verstaanbaarheid van de teksten zich beperkt tot *'One-two-three-four'*.

In 1986 begin ik eindelijk, op mijn 27ste, te werken, als marketing- en communicatiemedewerker bij Dolmen Computer Applications, een dochterbedrijf van Colruyt. Niet mijn natuurlijke biotoop, maar in de journalistiek zijn geen jobs te vinden in die jaren. De collega's maken veel goed bij Dolmen en met mijn eerste maandlonen kan ik eindelijk ietwat hippe kleren kopen. Ik woon intussen al een jaartje samen met vier mannen en een vrouw in een gemeenschapshuis in de Steenbokstraat in de Antwerpse wijk Zurenborg, dan nog lang niet hip.

Datzelfde jaar nog, 1986, het jaar van de Rode Duivels in Mexico, de kernramp in Tsjernobyl en de Belgische zege op het Eurovisiesongfestival, begin ik met een management- en boekingskantoor voor jonge Belgische groepen: Moondance, vernoemd naar een song van mijn favoriete artiest, Van Morrison. Red Scarf. Crosshead. Nightcrowd Bluesband. Blue Valentine. Dat de namen u hoogstwaarschijnlijk niets zeggen, komt omdat ze nooit doorgebroken zijn. Licht het aan mij? Ik vrees dat de tijd er niet rijp voor is. In september 1990 organiseer ik een tweedaags festival, Flanders Pop,

in Deinze. Prachtig georganiseerd, al zeg ik het zelf, maar helaas is de Brielpoort dat weekend nauwelijks gevuld met betalende festivalgangers. Flanders Flop. Dat wordt zeven jaar leningen afbetalen.

Gelukkig is er net daarvoor het historische jaar 1989 geweest. Val van de Muur. Brutaal afscheid van de Ceaușescu's. Ineenstorting van het communistische blok. Dat gebeurt allemaal in het najaar. In het voorjaar heb ik mijn liefde voor het leven gevonden, Nicole De Coster, met wie ik van dan af lief en leed – oneindig veel meer lief dan leed – deel. Aan die prachtige relatie is helaas in maart 2025 na 35 jaar en 9 maanden een einde gekomen door een genadeloze ziekte.

Op de valreep kan ik dus schrijven: leve de jaren 80!

Vandaar de ondertitel van dit boek: 'Van wanhoop naar hoop'. Voor mezelf: van werkloze naar werknemer, van alleenstaande naar geliefde. Voor de wereld: van voortdurende (koude) oorlogsdreiging naar het uitzicht op 'Nooit meer oorlog'.

Maar genoeg over mij. Laat me beginnen met het decennium af te bakenen. Gevoelsmatig denkt iedereen dat het loopt van 1 januari 1980 tot 31 december 1989, maar dat klopt niet. Onze tijdlijn kent wel een nulpunt, kort na de geboorte van Jezus Christus, maar geen jaar 0. We beginnen meteen in het jaar 1. Dus eindigt het eerste decennium logischerwijs in het jaar 10. En moeten we, even logisch, de jaren 80 laten lopen van 1 januari 1981 tot 31 december 1990.

Alleen laat zo'n tijdsblok zich niet tot op de seconde inperken. Decennia stromen in elkaar over. Mijn vorige boek besloeg zelfs tien jaar en acht maanden, begon bij de aankondiging dat The Beatles gingen stoppen en eindigde bij de moord op John Lennon. Ook nu heb ik zo'n eigenzinnige indeling gehanteerd. Mijn boek begint op **21 september 1980**, de dag dat twee republikeinse presidentskandidaten het tegen elkaar opnemen in een tv-debat waaraan de zittende, democratische president weigert deel te nemen. Die avond scoort Ronald Reagan, de voormalige gouverneur van de staat Californië, bij een breed Amerikaans publiek. En het boek eindigt op

3 oktober 1990, de dag dat de Bondsrepubliek (West-Duitsland) en de Duitse Democratische Republiek (Oost-Duitsland) weer één worden, wat dan toch ook weer gelinkt is aan de Koude Oorlog en de rol van Reagan daarin. Kortom, een decennium van tien jaar en bijna twee weken.

Wie er zelf al bij was in de jaren 80, zal herkenbare herinneringen kunnen ophalen. Wie later is geboren, krijgt een les geschiedenis die vooral niet belerend wil zijn. Dit is namelijk wél een historisch boek – het gaat immers over een deel van de recente geschiedenis – maar ik ben zelf geen historicus. Mijn boek is vulgariserend, om die ietwat vulgaire term te gebruiken, maar niet oppervlakkig.

Meestal worden dergelijke boeken geschreven door slimme mensen die slimme boeken van andere slimme mensen hebben gelezen en daar een slim boek onder hun eigen naam uit distilleren. Niets van dat alles hier. Ik heb een reconstructie gemaakt aan de hand van de media van toen, met name de kranten *De Morgen*, *De Standaard* en *Het Laatste Nieuws* (plus een flard *Gazet van Antwerpen*) en de weekbladen *Humo* en *Knack*. De quotes zijn uitspraken van toen, geen analyses van later. Dat maakt het, hoop ik, levendiger, alsof u er middenin zit. Vandaar dat ik ook de tegenwoordige tijd – voltooid en onvoltooid – gebruik, met uitzondering van enkele verduidelijkende tijdsprongen. En ik heb uiteraard detailgegevens gecheckt op basis van de informatie die vandaag, in 2026, voorhanden is. Dank u, Wikipedia.

Wat ik wel veranderd heb: ik gebruik niet de toen nog vigerende ‘progressieve spelling’, maar wel de voorkeurspelling van nu. ‘Konsekwent’ schrijf ik dus consequent met c en qu.

Wat ik niet veranderd heb: de geldwaarde. De Belgische frank is nog prominent aanwezig in dit boek. Uiteraard moet u om de actuele waarde vandaag in te schatten rekening houden met de inflatie. Dat kan eenvoudig: wat in 1985 1 dollar waard was, is nu 2,98 dollar waard. Een inflatie van 198,76 procent. Het eenvoudigst is dus dat u alle prijzen maal drie vermenigvuldigt om een realistische in-

schatting te maken: 1 Belgische frank, Amerikaanse dollar of Britse pond is er 3 geworden. De waarde in Belgische frank deelt u vervolgens door 40,3399 om de som in euro te verkrijgen. Wees niet ongerust, ik zal u niet nodeloos overdonderen met cijfers.

De aanpak van mijn boek is, net als bij *De jaren 70*, een combinatie van thematisch en chronologisch. Voor elk specifiek jaar licht ik er één bijzonder nieuwsfeit uit en geef ik vervolgens een opsomming van 'Faits divers' (uiteenlopende nieuwsfeiten die niet in de thematische hoofdstukken passen), 'Winnaars' (cultuur en sport) en 'Afscheid' (beroemde overledenen). De thematische hoofdstukken zijn economie, kunst & cultuur (zonder film en muziek, die aparte hoofdstukken verdienen), oorlog & vrede, internationale politiek, media, klimaat & milieu, sport, terrorisme, film, nationale politiek, vrouwen & mannen (feminisme, abortus, homoseksualiteit, aids) en muziek. In 'De jaren 80 en u' vindt u terug wat er in het dagelijks leven allemaal veranderde toen. In 'De jaren 80 en nu' maak ik de brug naar vandaag, waaruit blijkt dat een aantal heikele thema's nooit goed aangepakt werden en ook nu nog om oplossingen vragen. *'No time to waste!'*

Bij de research, misschien wel het prettigste onderdeel van het schrijfproces, ben ik grondig door de kranten en weekbladen gegaan. Wat bruikbaar was, noteerde ik ijverig in uitgebreide Word-documenten. Soms stuitte ik op geweldige vondsten die helemaal niet in de thema's ingepast konden worden.

Een voorbeeld is deze uitspraak uit de zomer van 1987: 'De grote zorg van de kerk gaat uit naar de jonge mensen. Zij moeten zich in de kerk thuis voelen. (...) Het treft mij hoeveel kinderen tegenwoordig slachtoffer worden van mishandeling en seksueel misbruikt worden. Wanneer wij als kerk nu kinderen volop aanvaarden, ze beminnen en kansen geven, doen wij aan ouders en volwassenen veel goed.'³

Aan het woord is... bisschop Roger Vangheluwe (50). Gelukkig is er dan een inleiding waar je die, in het licht van wat we vandaag

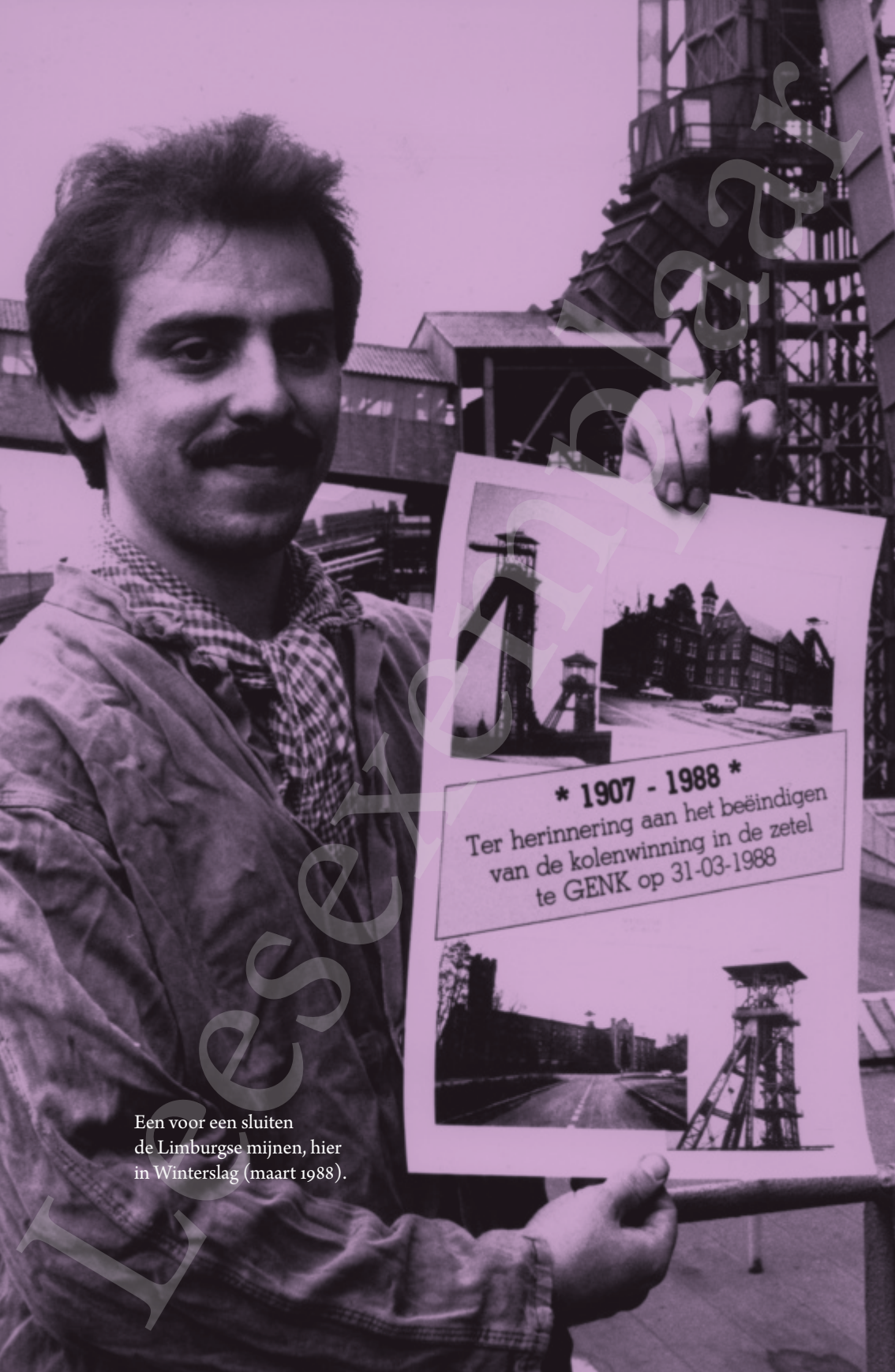
weten, lugubere uitspraak kwijt kunt. Geef toe, het zou zonde geweest zijn om het niet te doen.

U bent ingeleid. U bent gewaarschuwd. U bent, hopelijk, warm gemaakt om de bladzijde om te slaan. *Fasten your seatbelts*, maar vooral: veel leesplezier!

Frank Van Laeken,
februari 2026

Scan de QR-code en luister naar de soundtrack
die bij dit boek hoort.

Een voor een sluiten
de Limburgse mijnen, hier
in Winterslag (maart 1988).

1 'We zitten nog maar aan het begin van de tunnel'

Economie

De oliecrisis in het najaar van 1973 zindert nog na begin jaren 80. De prettige beelden van spelende kinderen op straat tijdens de auto-loze zondagen heeft definitief plaatsgemaakt voor de grauwe realiteit: hoge werkloosheidscijfers, jonge afgestudeerden die geen plaats vinden op de arbeidsmarkt, overheidsmaatregelen die te laat komen en tekortschieten, een uitzichtloze toekomst.

Niet verwonderlijk dat de zelfmoordcijfers pieken in crisistijd, ze stijgen zelfs met 10 procent per jaar. 'Het gevoel van onmacht bij de mensen neemt toe,' zegt Remi Mens, hoofd van Tele-Onthaal Antwerpen, begin 1987. 'Er wordt ook een sfeer gecreëerd die wil dat je uitzonderlijk goed moet zijn wil je nog meetellen in de samenleving. Mensen die neiging tot depressiviteit hebben worden op dit moment meer dan vroeger in hun gevoel van onvermogen, van niet-mee-kunnen, gesterkt door wat ze zien en horen.'⁴

1987 is dan nog een jaar waarin de economie beter begint te draaien. Tot maandag 19 oktober 1987 een beurskrach plaatsvindt in Wall Street, de eerste sinds de Tweede Wereldoorlog, de grootste sinds de krach van 1929. Op één dag tijd gaat op *Black Monday* 500 miljard dollar verloren en zakt de Dow-Jonesindex met bijna 22 procent. Een realitycheck.

Werkloosheid

Eind januari 1981 tellen de landen van de Europese Gemeenschap samen 8 miljoen werklozen, 7,2 procent van de actieve bevolking. Elke maand komen er 300.000 werklozen bij.

Humo publiceert in februari 1981 een crisisenquête die het samen met Batibouw en de Bank Brussel Lambert (BBL) heeft georganiseerd.⁵ Ons land telt op dat moment 450.000 volledig werklozen. De ondervraagden zijn pessimistisch:

- 87 procent is ervan overtuigd dat we een zware crisis doormaken;
- 48 procent heeft die crisis al persoonlijk ervaren;
- 70 procent denkt dat we nog maar aan het begin van de crisis staan;
- 36 procent verwacht dat de crisis een heel decennium zal duren;
- 46 procent verwacht dat de economische wereldcrisis tot een nieuwe oorlog zal leiden.

Opeenvolgende regeringen proberen de werkloosheid aan te pakken.

In 1978 al voerde minister van Arbeid en Tewerkstelling Guy Spitaels het Bijzonder Tijdelijk Kader (BTK) in, met als doel om meer mensen aan het werk te krijgen. Dat ‘tijdelijke’ aspect blijkt echter in de praktijk niet zo tijdelijk te zijn. Eind 1980 komen de sociale partners overeen om hier paal en perk aan te stellen en een BTK-project voor maximaal één jaar te laten duren, met eventueel verlenging van een jaar. ‘De uitkering aan de BTK’er lag (...) hoger dan de werkloosheidsuitkering, maar doorgaans toch lager dan wat de betrokkene in normale omstandigheden zou verdienen,’ stelt *Het Laatste Nieuws* vast. Verdient een ‘normale’ arbeider in de bouw 30.000 frank in de maand, dan is dat voor een BTK’er 20.000 frank. Goedkopere arbeidskrachten, dus.⁶

In de maand juni van 1981 gaan precies vierhonderd bedrijven failliet in België, bijna de helft (188) in Vlaanderen. Een diepterecord. Gezinnen spannen de buikriem aan. Wat verwachten politici?

Mark Eyskens (CVP, minister van Financiën): ‘De Bijbel spreekt over magere jaren gevolgd door 7 vette jaren... Maar wij zullen

minstens 5, 6 jaar geduld moeten hebben. Terwijl we ook niet mogen vergeten onze situatie te relativëren in vergelijking met de rest van de wereld, waar meer dan 85 landen ellende en ondervoeding kennen.’

Willy Claes (SP, vicepremier, minister van Economische Zaken): ‘Helaas zitten we op dit moment nog maar aan het begin van de tunnel, de tunnel die ons van het industriële naar het postindustriële tijdperk voert.’

Willy De Clercq (PVV-voorzitter, oppositieleider): ‘Een land waar 940 miljard per jaar besteed wordt aan sociaal beleid, terwijl duizenden nog altijd met minder dan 10.000 frank per maand moeten rondkomen, rijdt verkeerd. Zo’n sociaal beleid is een faillissement.’⁷

De weken daarna laat *Humo* in de reeks ‘Billen bloot’ de modale landgenoot aan het woord. Vele weken en tientallen afleveringen lang.

Faillissementen halen de voorpagina’s van de kranten, een onophoudelijke stroom van nare tijdingen:

- Citroën ontslaat 905 personeelsleden in de montagefabriek in Vorst (december 1980);
- Sociale onrust op de Boelwerf in Temse uit vrees voor massale afdankingen (maart en augustus 1981);
- De scheepswerf Cockerill Yards in Hoboken wordt failliet verklaard. 2776 werknemers verliezen hun job. Ook bij toeleveringsbedrijven vallen duizenden ontslagen (februari 1982);
- Het Machelse metaalverwerkend bedrijf VTR gaat overkop. Min 900 jobs. De negen maanden durende bedrijfsbezetting levert niets op (mei 1982);
- De Amerikaanse oliemaatschappij Chevron sluit haar raffinaderij in Feluy, 333 werknemers op straat (augustus 1982);
- De Union des Fabriques Belges de Textiles Artificiels (Fabelta) wordt failliet verklaard, 650 jobs minder (november 1982);

- De Galeries Anspach in hartje Brussel sluiten, 900 mensen verliezen hun baan. Eerder waren er al 450 personeelsleden afgevloeid. Er komt een bezetting, enkele mislukte pogingen tot overname en een uitverkoop ten voordele van het personeel, die uitmondt in een massaal gevecht (januari-februari 1983);
- Boomse Metaalwerken: 650 jobs minder (juni 1983);
- Metaalbouwbedrijf Nobels-Pelman in Sint-Niklaas: 840 werklozen erbij (juli 1983);
- De Antwerpse vestiging van het Amerikaanse bedrijf Bell Telephone dankt massaal af in verschillende fasen: 1100, 700 + 1000 (oktober 1984, maart 1987 + augustus 1987);
- Papierfabriek Denaeyer en dochterfirma DTI uit Willebroek: min 932 jobs (februari 1986);
- De Michelininvesting in Sint-Pieters-Leeuw gaat dicht, 1034 personeelsleden verliezen hun baan, de meesten zijn met vakantie op het ogenblik van de Franse directiebeslissing. De anderen bezetten de fabriek (juli 1986);
- Interbrew, een fusie van de brouwerijen Artois en Piedboeuf, beslist om tegelijkertijd 700 jobs te schrappen in eigen land én een agressieve promotiecampagne in het buitenland te voeren om Stella, Jupiler en Loburg aan de man te brengen (april 1988);
- Donnay, de fabriek waar al 78 jaar tennisrackets worden gefabriceerd in Couvin, wordt failliet verklaard. Tien jaar eerder had het merk nog een marktaandeel van 12 procent. Banenverlies: 349 (augustus 1988);
- De Philips-vestiging in Leuven gaat dicht, min 710 jobs (november 1988);
- De Gentse textielgroep Uco kondigt een drastisch herstructureringsprogramma aan. Vijf spinnerijen worden gesloten, 900 jobs geschrapt (november 1989).

De economische crisis treft niet alleen het nietige België. Eind september 1982 zijn er in de hele EG 11,5 miljoen werklozen; in anderhalf jaar tijd zijn er dus 3,5 miljoen werklozen bij gekomen. Qua werk-

loosheidsgraad scoort België het slechtst, met 14,8 procent, vóór Ierland (13,5%), Groot-Brittannië (12,8%) en Nederland (11,1%). Alleen Luxemburg doet het prima, met een werkloosheidsgraad van amper 1,5 procent.

Pas halfweg 1984 zijn er maanden na elkaar haast triomfantelijke krantentitels die gewagen van een daling van het werkloosheids-cijfer met duizenden eenheden. De positieve trend zet zich door in 1985, maar in de zomer van 1985 telt België officieel toch nog 505.505 werklozen, volgens de Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening (RVA), maar het officieuze getal neigt eerder naar 700.000 werklozen. Volgens professor Guido De Brabander, docent aan de faculteit Toegepaste Economische Wetenschappen van de Katholieke Universiteit Leuven, zijn het er zelfs heel precies 922.649. 'Dat is dus het dubbel van het officiële cijfer. En eigenlijk houdt het daar niet eens op. Dit is nog maar een *minimale reële werkloosheid* omdat er ook nog andere categorieën zijn die ook tot de werklozen worden gerekend omdat ze geen normale vorm van economische werkgelegenheid hebben.'⁸

In oktober 1988 is er wel goed nieuws voor de werklozen: de dagelijkse, mensonterende stempelcontrole wordt afgeschaft. Wel niet meteen, maar in stapjes. Pas op 1 juni 1990 wordt het verplicht stem-pelen afgeschaft. Voortaan moeten werklozen om de veertien dagen hun stempel ophalen.

Staalindustrie

Een van de sectoren die het al jaren moeilijk heeft, is de Waalse staalindustrie. Het ene herstructureringsplan volgt het andere op, de staat intervenueert telkens opnieuw om bedrijven als Cockerill-Sambre overeind te houden. 'Deze onnatuurlijke inspuiting van geld vervalst de staalmarkt,' schrijft *Het Laatste Nieuws*. 'Zij waarborgt geen gezondmaking. Integendeel.'⁹

Begin maart 1981 komt de Belgische regering met de Europese Commissie overeen dat er na 1983 geen staatssteun meer zal worden verstrekt. In april vraagt de EG in een brief meer uitleg over de

6,5 miljard frank staatssteun die de Belgische regering toch nog voorbehoudt voor de Waalse staalindustrie. 'De verdwijning van onze staalnijverheid is ondenkbaar, want dat zou onherroepelijk de ondergang van heel onze economie met zich meebrengen,' repliceert staatssecretaris voor het Waalse Gewest Guy Coëme. 'Na de teloorgang van de steenkolenmijnen kan Wallonië geen sector ontmantelen waarvan ongeveer 200.000 Walen leven.'¹⁰

Een half jaar later luidt de prognose dat Cockerill-Sambre in 1981 een recordverlies van 18 miljard frank zal boeken.

De staatssteun voor het staal heeft, bijna vanzelfsprekend, een communautair tintje. De CSC, de Waalse christelijke vakbond, voert aan dat Wallonië weliswaar 59,5 procent van de steun voor de staalindustrie ontvangt – tegenover 17,4 procent in Vlaanderen – maar dat Vlaanderen meer geld krijgt voor steenkool, scheepsbouw en textiel.¹¹ In totaal ontvangen Vlaamse bedrijven 140,1 miljard frank steun, Waalse 69,6 miljard. De bekende wafelijzerpolitiek: als de ene landshelpt economische steun ontvangt, moet dat in de andere landshelpt gecompenseerd worden.

Waalse sociaaldemocraten bepleiten een fusie tussen Cockerill-Luik en de staalbedrijven uit de driehoek van Charleroi. Daarvoor moet premier Eyskens geld vrijmaken, eisen ze. Geld dat er niet is. Stakers blokkeren bedrijven en spoorlijnen. Op 16 maart 1982 is er een woelige betoging in Brussel: 187 rijkswachters en 80 manifestanten lopen daarbij verwondingen op. Een week na de rellen kiezen twee op de drie staalarbeiders uit Charleroi toch voor werkherleving. Ook 55,9 procent van de congresleden van de socialistische bond FGTB is tegen verder staken.

In februari 1983 legt de regering het personeel van Cockerill-Sambre een loonmatiging op, die samengeteld neerkomt op 115 miljoen frank per maand. De beslissing komt er na de mislukking van het sociaal overleg. Drie maanden later stelt de Franse consultant Jean Gandois zijn langverwachte rapport voor over de staalindustrie. Er

moet 95 miljard frank geïnvesteerd worden om Cockerill-Sambre te redden, houdt hij de regering voor. Twee van de vier fabrieken zullen moeten sluiten. Er zullen 7900 arbeidsplaatsen verloren gaan. Zoniet zal CS failliet gaan, aldus Gandois, wat de gemeenschap 80 tot 90 miljard zal kosten.

Volksunie-voorzitter Anciaux reageert onmiddellijk: geen frank meer voor het Waalse staal, luidt zijn devies. 'Dat is voor de Volksunie totaal uitgesloten gezien Vlaanderen 65 ten honderd van de nationale gelden opbrengt.'¹²

'Het wordt een redding, die enorm veel zal kosten, en die geen overeenkomstige baten zal opleveren,' veronderstelt de commentator van *Het Laatste Nieuws*. Ook de Waalse vakbonden zijn ontevreden: de FGTB dreigt met stakingen. De andere bonden houden het bij mondeling protest.

Dinsdag 31 mei stappen duizenden betogers gelaten door de straten van Brussel. Ook op 16 juni is er een betoging in de hoofdstad. Dit keer is de sfeer grimmiger. En terwijl de Belgische regering na lang aarzelen het plan-Gandois goedkeurt, neemt de Europese Commissie drastische maatregelen: de staalproductie moet met 26,7 miljoen ton worden verminderd. Eind juli leent de Belgische staat 27 miljard frank aan Cockerill-Sambre.

Begin augustus wordt een sociaal plan opgesteld.

In 1987 wordt Jean Gandois aangesteld als crisismanager. Hij schrapt bijna de helft van het personeelsbestand: er wordt afscheid genomen van maar liefst 7000 werknemers. In Charleroi en omgeving heerst tegen die tijd vooral berusting.

Mijnbouw

Eind juli 1982 keurt de regering het nieuwe beheerscontract voor de Kempische Steenkoolmijnen (KS) goed. Dit houdt in dat de exploitatieverliezen van de volledige steenkoolsector – inclusief de laatste Waalse mijn in Roton – tegen eind 1987 niet hoger mogen oplopen dan 33,1 miljard frank. Een gigantische opdracht, want op

dat moment maakt alleen al ƛs jaarlijks 10 miljard verlies. Op vier jaar tijd moet dus ongeveer de helft van het jaarlijkse tekort worden weggewerkt. De directie van ƛs is tevreden, de vakbonden iets minder, zij zitten met vragen over tewerkstelling en lonen. Er komen stakingsacties.

De Vlaamse sociaaldemocraten, intussen in de oppositie, hekelen de regeringspolitiek. ‘Weet je wat mij onnoemelijk ergert?’ vraagt voormalig minister van Economische Zaken Willy Claes zich af. ‘De hypocriete houding van onze nationale regering, die nu beweert zich niet te willen mengen in de interne beheersaangelegenheden van de ƛs terwijl ze dat de hele tijd wel zit te doen. Wie heeft de ƛs in een onmogelijke positie gebracht met het niet-indexeren van de enveloppe? Toch de regering!’¹³

Priester-politicus Jef Ulburghs, die pas is toegetreden tot de sp, zet zich al jaren in voor de mijnwerkers. ‘Ze komen vragen om werk of om een aanbevelingsbrief, want ze denken dat ik hen kan redden nu ik in de politiek zit. De berg miserie die ik hier meemaak is onbeschrijfelijk. Mensen verliezen hun job, krijgen heel weinig stempelgeld, hun huis wordt verkocht, ze moeten de lening afbetalen van een woning die ze niet eens meer hebben. Vrouwen komen mij vertellen dat ze “de straat moeten doen” als ik niet snel werk voor hen vind, jongeren praten over zelfmoord. Het is verschrikkelijk, medeloos word je ervan.’

Eind juli 1986 wordt de 45-jarige Thyl Gheyselinck, topmanager van petroleumaatschappij Shell, door de regering aangesteld als baas van de ƛs. Zijn opdracht: tegen het eind van het jaar een rapport opstellen op basis waarvan de regering kan beslissen wat er moet gebeuren met de mijnen.

‘Een van de meest essentiële fouten die bij de behandeling van het ƛs-dossier zijn gemaakt, betreft precies de evaluatie van de toekomst,’ zegt Gheyselinck in een van zijn eerste interviews. ‘Sommigen zeggen dat die totaal onvoorspelbaar is. Welnu, daar ben ik het niet mee eens. (...) Je moet de trendlijn zien en die is duidelijk en

eenvoudig. Geïmporteerde kolen zullen altijd een stuk goedkoper zijn dan de kolen die wij hier uit de ondergrond halen.’¹⁴ Tussen de regels door lees je: er is geen toekomst voor de mijnsector.

Op 18 december 1987 gaat de mijn van Eisden dicht. De kompels krijgen als aandenken een foto van de mijnsite mee.

De problemen in de Limburgse mijnstreek krijgen ook een sportieve dimensie wanneer KS-baas Gheyselinck in januari 1988 een gloednieuw Genks voetbalstadion voorstelt waar Waterschei en Winterslag als fusieclub in moeten spelen: KRC Genk. De twee clubs reageren in eerste instantie positief, de fans net iets minder.

Op donderdag 31 maart 1988 rijdt ook het laatste karretje uit de mijn van Winterslag. ‘Voorlopig worden de mensen verblind door de afscheidspremie die we kregen,’ zegt een mijnwerker. ‘Met die 800.000 fr. kunnen we nog even dromen. Als dat geld opgesoupeerd is, wordt het voor velen een pijnlijk ontwaken.’¹⁵

Maandag 10 april 1989 betogen ruim 5000 mijnwerkers in Hasselt. In een grimmige sfeer komt het onvermijdelijk tot rellen. In de voormiddag worden rijkswachters nog bekogeld met sinaasappelen en boterhammen, na de middag worden dat glazen, bierflessen en stenen. Manifestanten blokkeren het spoorverkeer in het station. In Brussel praten Limburgse ministers met een afvaardiging van de kompels.

Een week later kondigen mijnwerkers aan naar Brussel te zullen trekken voor een door de autoriteiten verboden betoging. In plaats daarvan komen ze bijeen in Houthalen, waar de KS-hoofdzetel zich bevindt. Het komt tot een veldslag met de ordediensten.

Maandag 19 juni is er dan toch een betoging in Brussel. En opnieuw komt het tot rellen. Een rijkswachter te paard raakt daarbij verlamd.

Eind oktober 1989 sluit de voorlaatste mijn, die van Beringen. Alleen Zolder is nu nog open.

Thyl Gheyselinck sluit uiteindelijk een akkoord met de mijnvakbonden. In de oorspronkelijke berekening zal dat 4 miljard frank

kosten, in werkelijkheid wordt het 10 miljard. 'Zijn managersrol is uitgespeeld,' wordt hardop gefluisterd. 'Hij is zo'n eigengereid man, dat niemand met hem kan opschieten.'¹⁶

Sabena

De nationale luchtvaartmaatschappij blijft de verliezen opstapelen. Móét die verliezen opstapelen, zegt voorzitter Carlos Van Rafelghem in januari 1981. 'Sabena moet 1,7 miljard frank verlies blijven maken willen wij staatstussenkomst kunnen krijgen.' Krijgt het die tussenkomst niet, dan wordt het faillissement onvermijdelijk. Dus maakt Sabena jaar na jaar minstens 1,7 miljard frank verlies. Conclusie van *Het Laatste Nieuws*: 'Hoe ongelooflijk het moge klinken, het is waar: ofschoon het vennootschapsrecht in ons land elke vennootschap gebiedt winst te verwezenlijken, moet Sabena in de huidige situatie met miljardenverlies werken om voort te kunnen bestaan.'¹⁷

Zijn we het land van het surrealisme of zijn we dat niet?

Begin 1982 is de schuldenlast van Sabena opgelopen tot 14 miljard frank. Verwacht wordt dat die tegen eind van het jaar zal klimmen tot 18,3 miljard frank. Minister van Verkeerswezen Herman De Croo legt eisen op: ofwel 1 miljard bezuinigen, ofwel failliet gaan. 'Ik geef Sabena twee jaar tijd om uit de moeilijkheden te geraken. Als dat niet lukt zal zij in falings gaan. Op het kabinet wordt berekend hoeveel de stopzetting van de bedrijvigheid van Sabena zou kosten.'¹⁸

Tegen eind dat jaar zal Sabena nog 9000 personeelsleden tellen, 1300 minder dan vier jaar daarvoor. De regering wil de staatssteun opzeggen. Van Rafelghem geeft toe dat de financiële toestand erger is dan gedacht wordt, maar vraagt 'medelijden te hebben met de mensen van Sabena'. Twee dagen later komen tienduizend Sabena-werknemers op straat tegen de voornemens van de regering.¹⁹

Juichkreten alom, wanneer blijkt dat Sabena in de periode januari-juli 1983 zowaar 700 miljoen frank winst heeft gemaakt. Zonder de opwaardering van de dollar zou dat zelfs 845 miljoen geweest zijn.

Het positieve cijfer heeft vooral ook te maken met de inleveringen door het personeel, die variëren van 17 tot 25 procent, en andere besparingsmaatregelen, samen goed voor 900 miljoen per jaar. Echte winst is het dus allesbehalve.

Eind december wordt Sabena ook nog eens getroffen door sociale conflicten. In de week rond Kerstmis worden drie 24 urenstakingen georganiseerd. Het personeel wijst vrijwel eenparig een voorstel van de directie af om het prepensioen alleen nog op verzoek toe te laten – en niet meer standaard vanaf 55 jaar – en om de solidariteitsbijdrage van 2 procent in te trekken.

Ook in 1984 boekt de nationale luchtvaartmaatschappij zowaar 22 miljoen frank winst.

In mei 1987 wordt aangekondigd dat Sabena zal fuseren met de Scandinavische luchtvaartmaatschappij SAS. Daarmee willen de twee bedrijven inspelen op de liberalisering van het Europese luchtruim in 1992. Interessant, want Sabena is thuis op het Afrikaanse continent en SAS is gespecialiseerd in trans-Atlantische vluchten. De Belgische regering ligt echter dwars, er komt geen deal.

Verkeersminister De Croo wil de luchthaven van Zaventem in 1987 privatiseren, maar de vier holdings (Almanij, Groep Brussel Lambert, Generale Maatschappij en Nationale Investeringsmaatschappij) aarzelen om de Brussels Airport Terminal Company (BATC) over te nemen. Ze zijn het er niet mee eens dat de overheid de helft van de mandaten claimt, willen niet zomaar intekenen zonder vooraf de prijs van een aandeel te kennen en willen geen half miljoen frank meer betalen dan de door hen geraamde prijs voor het luchthavengebouw.²⁰

Wanneer er halfweg 1988 sprake is van een mogelijke fusie tussen Sabena en het Nederlandse KLM, stelt PS-voorzitter Guy Spitaels zijn veto. Hij vindt het niet kunnen dat in een bicommunautair land zou worden samengewerkt met een eentalig Nederlands bedrijf. Spitaels wil dat in dat geval ook Swissair, Luxair en Austrian Airlines bij de samenwerking betrokken worden. Einde gesprekken.

In maart 1989 praat Sabena discreet over een verregaande samenwerking met British Airways. Er komt niets van in huis, net zomin als dat er een fusie komt met Air France.

Begin januari 1989 lijkt *the sky* toch weer *the limit* voor de Belgische luchtvaartmaatschappij. Er komen vijftig nieuwe vliegtuigen, het aantal bestemmingen wordt uitgebreid, er worden drieduizend personeelsleden aangeworven. Sabena World Airlines ziet het groots. Op vijf jaar tijd wil het zijn personeelsbestand opvoeren van 7221 in 1990 naar 11.120 in 1995, maar die vierduizend extra, ongeschoolde werknemers vinden blijkt geen sinecure.

Die vlieger gaat niet op.

Flanders Technology

De technologie ontwikkelt zich in een razendsnel tempo begin jaren 80. De personal computer verandert kantoorlandschappen, bedrijven moeten mee zijn met de revolutie willen ze niet uitgerangeerd raken, overheden ondersteunen technologische innovatie.

De Vlaamse Executieve, de eerste volwaardige regering in Vlaanderen, wordt in 1981 geïnstalleerd, onder voorzitterschap van de christendemocraat Gaston Geens. Die wil zijn regio op de kaart zetten in deze Derde Industriële Revolutie. Er worden technologiedagen georganiseerd die finaal resulteren in een groots evenement: Flanders Technology.

Dinsdag 3 mei 1983 pakt *Het Laatste Nieuws* uit met een extra katern van twintig pagina's over de nieuwe beurs in het Gentse Congrescentrum. 'Het moet fantastisch zijn om in het jaar 2017 als ouwe opa, met een kleinkind op de schoot, te kunnen opscheppen: "Ventje, in mijn tijd barstte de derde industriële revolutie uit, wat wij dan hebben meegemaakt ...";' fantaseert een redacteur.²¹

'Langs de ene kant is de beurs een trefpunt voor vorsers en industriëlen, maar aan de andere kant moet het ook een "show" van technologieën worden, bestemd voor een breder publiek,' zegt de trotse voorzitter van de Vlaamse Executieve. 'Het publiek zal Flan-

ders Technology niet overrompelen. De groepen die we wilden hebben – de universiteiten, de ondernemers, de buitenlandse afvaardigingen uit de industrie of de regeringen – die hebben we.’

‘De vraag is niet of de computers kunnen denken, maar wanneer ze zullen denken,’ orakelt Nico Baaijens, auteur van het boek *Het denkende ding*. Baaijens voorspelt de opkomst van de nieuwe mens, ‘nieuw omdat hij verlost zal zijn van het zweet-des-aanschijsyndroom’.

Er zijn 530 exposanten die hun kennis en waren etaleren voor 117.000 bezoekers. De tweede editie, in 1985, verandert de naam in Flanders Technology International (FTI). Met 204.000 bezoekers barst de eerder bescheiden locatie uit haar voegen. Overheid en industrie investeren in de bouw van een grotere expositieruimte in Sint-Denijs-Westrem: Flanders Expo. Daar zakt het bezoekersaantal in 1987 wel tot 180.000.

‘Minder bezoekers en toch een betere beurs, zou ik durven zeggen,’ stelt Gaston Geens. ‘Het meest verheugende voor mij is, dat het aantal toegangen zo hoog lag tijdens de professionele dagen: gemiddeld 21.000 bezoekers en dat terwijl een kaartje toch 750 fr. kostte.’²²

In de marge van de tweejaarlijkse beurs wordt in 1989 DIRV opgestart, Derde Industriële Revolutie Vlaanderen. Nog in 1989 ontvangen de ambitieuze ondernemers Jo Lernout en Paul Hauspie van Lernout & Hauspie Speech Products de FTI-award, voor hun stand waarop ‘*voice processing*’ wordt geïntroduceerd.

Toch duiken, te midden van de euforie over de technologische hoogstandjes, de eerste waarschuwingen op. ‘De jongste tijd wordt veel geschreven en verteld over computerprogrammeurs en hun drang naar macht,’ stelt professor Joseph Weizenbaum van het Massachusetts Institute of Technology (MIT). ‘Ik geloof dat de passie voor computers te maken heeft met het verlangen naar macht. Kennis is macht, dat is al lang bekend. Maar als je de kennis en de

informatie ook nog kunt controleren en programmeren, heb je nog veel meer macht.²³

‘Ik moet helaas vaststellen dat mensen aan de computer gekend zijn, dat ze hun denken steeds meer aan de computer *aanpassen*. Het heeft al erg veel weg van Orwell, het lijkt op een sekte waarvan de computer de goeroe is. U kent natuurlijk het verhaal van Faust. Om iets te krijgen wat hij erg graag wilde, verkocht hij zijn ziel aan de duivel. Dat vind ik te ver gaan. Maar met wetenschap en technologie in het algemeen, en met de computer in het bijzonder, begint het erop te lijken dat we ook zo’n duivelspact sluiten.’

Generale Maatschappij

Wanneer de economische crisis eindelijk bedwongen lijkt, duikt opeens een man op die de Generale Maatschappij/Société Générale, een van de Belgische kroonjuwelen, wil overnemen. Carlo de Benedetti heet hij, hij is de topman van het Italiaanse bedrijf Olivetti. Via zijn Franse groep Cerus biedt hij in januari 1988 op 15 procent van de aandelen. Doel van De Benedetti is om een grote Europese groep uit te bouwen tegen 1992. Hij onderstreept dat hij geen ‘confrontatie’ zoekt, maar een ‘coöperatie’ nastreeft.²⁴ Een Vlaamse groep onder leiding van ondernemer André Leysen reageert hierop door zelf een bod uit te brengen: 20 tot 25 miljard frank voor 24,13 procent van de aandelen.

Begin februari beschuldigt De Benedetti de Generale ervan dat het zes miljoen eigen aandelen heeft opgekocht op de Brusselse Beurs. Hij reageert daarop door zijn bod te verhogen van 3400 naar 4000 frank per aandeel. De Benedetti dient ook een klacht in tegen de volgens hem illegale verkoop van 10 procent van de Generale-aandelen aan de Franse holding Suez. Ondertussen worden de aandelen vrolijk verder verhandeld op de beurs.

Een rechter beslist dat de Generale niet onwettig heeft gehandeld.

De strijd om de Generale wordt beslecht wanneer Suez 60 procent van de aandelen overneemt. De groep Cerus-De Benedetti

heeft een blokkeringsminderheid van 28 procent, maar heeft de facto weinig invloed. Op een buitengewone algemene vergadering half april wordt de Italiaan helemaal weggestemd.

Als uitsmijter van dit hoofdstuk nog dit. Aan het eind van het decennium zorgt de zelfverklaarde beursgoeroe Jean Pierre Van Rossem voor veel opschudding met zijn Moneytronsysteem, dat volgens hem perfect de beurshandel kan voorspellen en daardoor gigantische winsten garanderen. Hij koopt voor zichzelf een aantal Ferrari's, wordt eigenaar van een Formule 1-team (Onyx Moneytron) en mag in allerlei interviews komen uitleggen hoe geniaal hij is.

Tot de bubbel barst en Van Rossem er niet meer in slaagt de beloofde sommen uit te keren. Een celstraf wegens fraude hangt hem boven het hoofd. Op een persconferentie eind 1989 kondigt hij zijn faillissement aan. 'Ik heb goed en ik heb slecht nieuws. Het goede nieuws is dat er een kapitalist minder is, het slechte nieuws is dat ik het ben.'

Ook de toeristische sector krijgt
het zwaar te verduren door
de economische crisis.

2 1980

Bij het begin van de herfst kijken vier Vlaamse touroperators met gemengde gevoelens naar de toekomst. Door de oliecrisis en de aansluitende economische crisis, met honderdduizenden werklozen en weinig verbetering in zicht, vrezen ze dat hun sector het nog moeilijker zal krijgen dan al sinds halfweg de jaren 70 het geval was. Vooral charterreizen naar massatoerismeplekken hebben het moeilijk.

De voorbije zomer is het weer hun nog gunstig gezind geweest. Regen, regen, regen. Het doet zonnekloppers hun valiezen pakken en een lastminutevlucht boeken richting zon. Maar de reisorganisatoren weten dat ze niet elk jaar zoveel geluk zullen hebben. Een kwart van hun business zijn ze de afgelopen twee jaar kwijtgeraakt. En als de zon schijnt in eigen land, is het goedkoper om hier te bruienen in plaats van op een ver en duur strand. De knip zit op de portemonnee, óók voor de jaarlijkse *congé pay  *.

Rudolf Vanmoerkerke (Sunair): 'Algemeen is tijdens het voorbije seizoen de Belgische markt teruggelopen met 15 tot 20 procent. Ten opzichte van vorig jaar hadden wij desondanks een verhoging van ons zakencijfer met 10 procent en een verlaging van het aantal passagiers met slechts 4 procent. Dat wil zeggen dat wij zowat 160.000 mensen een vakantie hebben bezorgd.'²⁵

Hoe denken de grote bazen uit de sector de terugval aan te pakken?

Christophe Wirtz (Sunsnacks): 'Wij reduceren onze onkosten tot een minimum. Bij ons geen prestigieuze en met veel kleuren overgoten reisgidsen, maar eenvoudige wit-zwart brochures maar met alle nodige objectieve informatie. Omdat de mensen zeer prijsbewust zijn geworden, zetten wij er alles op om tegen de laagst mogelijke prijs de hoogst mogelijke kwaliteit te bieden.'

Theo Van den Driessche (Intop): ‘De vooruitzichten zijn niet bepaald wat men schitterend zou kunnen noemen. 1981 wordt beslist een moeilijk jaar. Wij hebben er ons echter tegen gewapend door onze onkosten zo sterk mogelijk te drukken en de verkoopprijs van ons product zo laag mogelijk te houden. Het wordt zeker een jaar waarin de vakantieganger nog prijsbewuster en kritischer gaat kopen dan hij het de jongste tijd al deed. Bovendien gaat de evolutie naar dichterbij gelegen en goedkopere bestemmingen zich verder doorzetten.’

Karel De Meulemeester (VTB): ‘Er is na een periode van inzinking naar mijn oordeel opnieuw vertrouwen gegroeid in de vliegtuigreis, te wijten eensdeels aan de nu wat stabielere energieprijzen en anderzijds aan de sociale rust, die opnieuw is ingetreden na de conflicten en voortdurend dreigende stakingen o.m. in Spanje en Italië.’

Rudolf Vanmoerkerke: ‘Voor wat de verdere toekomst betreft ben ik vol vertrouwen. Als het in dezelfde richting blijft voortgaan zoals het zich nu aftekent, denk ik dat de daling van de twee jongste jaren nu gestabiliseerd is en dat we de huidige basis als een nieuw vertrekpunt kunnen beschouwen.’

FAITS DIVERS

22 september Het meubelbedrijf Meurop uit Rijmenam legt de boeken neer.

23 september Bob Marley geeft zijn allerlaatste concert in het Stanley Theater in de Amerikaanse stad Pittsburgh. *Get up, stand up* is het laatste bisnummer.

26 september De student geologie Gundolf Köhler, een neonazi, legt een bom op de bierfeesten in München. Er vallen dertien doden en meer dan tweehonderd gewonden.

10 oktober Een aardstok met een kracht van 7,1 op de schaal van Richter maakt de Algerijnse stad El Asnam (120.000 inwoners) met de grond gelijk. In 30 seconden tijd worden naar schatting tussen de 2600 en de 5000 mensen gedood.

14 oktober Op een partijdag van de (Noord-)Koreaanse Arbeiderspartij wijst president Kim Il-sung zijn oudste zoon Kim Jong Il aan als zijn opvolger.

24 oktober In de Marcelino Ugalde-school in Ortuella, nabij de Baskische stad Bilbao, ontploft een verwarmingsketel. Er sterven vijftig kinderen en veertien volwassenen.

November De Britse pers is nog net iets meer opgewonden dan anders. Prins Charles heeft een lief: de negentienjarige Lady Diana Spencer.

14 november Vijftien schoolkinderen en een leerkracht worden in Vielsalm door drie jongemannen met een karabijn gedwongen in een bus te stappen. Ze rijden naar het omroepgebouw van de RTB in Brussel, waar de gijzelnemers de boodschap willen verkondigen dat iederéén moet besparen, niet alleen 'de kleine man'. Na uren onderhandelen aan de ingang van het Reyersgebouw trekt het gezelschap richting studio op de derde verdieping, waar de gijzelnemers worden verrast door manschappen van de antiterreurgroep Diane.

21 november Bij een brand in het MGM Grand Hotel and Casino in Las Vegas komen 85 mensen om het leven.

21 november Nabij het Italiaanse Catanzaro botsen de sneltrein van Rome naar Syracuse en een goederentrein met elkaar. Er vallen 29 doden.

21 november De keten van winkels in elektrische huishoudtoestellen Vanden Borre wordt failliet verklaard; 480 medewerkers, verspreid over twintig winkels, verliezen hun job. Eerder waren al 320 personeelsleden ontslagen.

23 november Een aardbeving met een kracht van 6,9 op de schaal van Richter richt zware schade aan in de provincie Napels in het zuiden van Italië. Er vallen 2483 doden, 250.000 inwoners van Salerno, Pollenza en Caserta zijn dakloos.

4 december De Portugese minister-president Francisco Sá Carneiro komt samen met zeven anderen om bij een vliegtuigongeluk.

4 december Twee maanden na de dood van drummer John Bonham kondigen de overblijvende leden van Led Zeppelin het einde van de band aan.

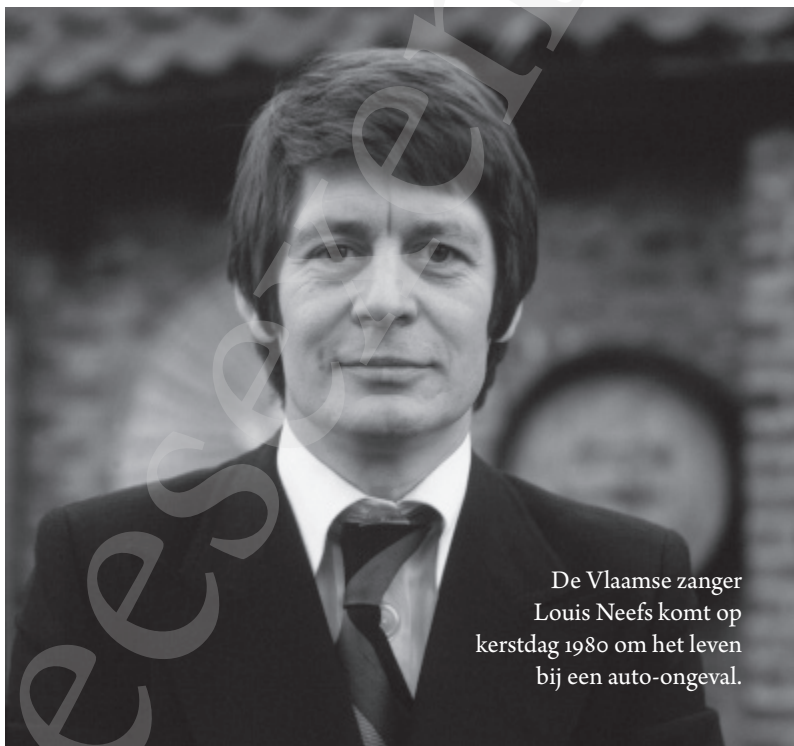
9 december Begin van het proces-Horion in Gent, na twee roofmoorden met in totaal zes slachtoffers anderhalf jaar daarvoor. Acht dagen later worden Freddy Horion en Roland Feneulle ter dood veroordeeld, automatisch omgezet in levenslang.

16 december Het verbrede en uitgediepte Suezkanaal wordt weer opengesteld voor internationaal scheepsverkeer. Nu kunnen ook supertankers tot 150.000 ton het kanaal doorvaren.

31 december In de Keniaanse hoofdstad Nairobi wordt een bomaanslag gepleegd op het safarihotel Norfolk. Daarbij vallen zestien doden, onder andere een Belgische tiener.

AFSCHEID

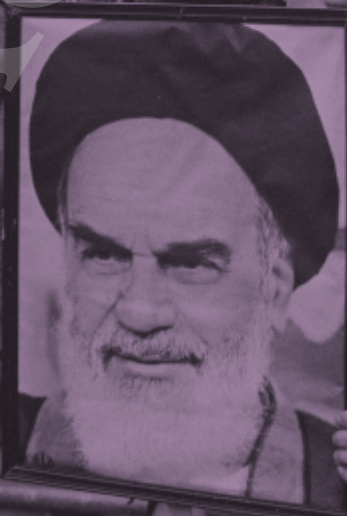
- 25 september** Lewis Milestone (94), Amerikaanse filmregisseur.
25 september John Bonham (32), Britse drummer (Led Zeppelin).
6 oktober Jean Robic (59), Franse wielrenner.
7 oktober Jan Cox (61), Belgische kunstschilder.
7 november Steve McQueen (50), Amerikaanse acteur.
22 november (Mary Jane) 'Mae' West (87), Amerikaanse actrice.
24 november George Raft (79), Amerikaanse acteur.
8 december John Lennon (40), Britse zanger, gitarist en songschrijver.
19 december Aleksej Kosygin (76), Sovjet-Russische premier.
25 december Louis Neefs (43), Belgische zanger.

De Vlaamse zanger
Louis Neefs komt op
kerstdag 1980 om het leven
bij een auto-ongeval.

WIJ PROTESTEREN
TEGEN HET BOEK
VAN SALMAN
RUSHDIE, ZIJN
PUBLICANTEN
EN ZIJN
STEUNERS!

Ook in Nederland steunen
moslims de fatwa tegen
schrijver Salman Rushdie.

3 ‘Sluit de luiken, ik ben ter dood veroordeeld’

Kunst & cultuur

De verkiezing van Ronald Reagan tot president van de Verenigde Staten in november 1980 leidt tot een opstoot van zelfvertrouwen bij rechts en extreemrechts. ‘Bezorgde burgers’ sturen verzoekschriften naar overheden om bepaalde boeken te verbieden. Zo wordt *Brave new world* van Aldous Huxley in de staat North Carolina verboden vanwege, en ik citeer de aanklager, ‘onafgebroken aftakeling van de moraal van onze jeugd door het propageren van de drugcultuur en door godslastering’.²⁶

In de staat Virginia wordt *Goodbye Columbus* van Philip Roth wegens ‘seksueel suggestieve passages’ op de zwarte lijst geplaatst, en in één keer worden alle werken van Roth uit de plaatselijke bieb verbannen, want ‘een man die pornografie schrijft kan namelijk niets anders schrijven, omdat zijn geest verblind is’.

Ook werken van Arthur Miller, William Faulkner, Virginia Woolf, James Joyce en, jawel, zelfs William Shakespeare worden her en der in de States uit de schappen gehaald.

Voor platen wordt de ‘*Explicit lyrics*’-sticker bedacht.

De verbodsrage waait gelukkig niet over naar onze contreien.

‘Vlaanderen leeft’, zo leren we uit een promotiecampagne die bedacht wordt onder impuls van de Vlaamse minister van Cultuur Patrick Dewael, een prille dertiger. ‘Er wordt altijd gezegd dat er meer geld voor cultuur moet komen. Ik ga daarmee akkoord. De vraag is of al dat geld van de overheid moet komen? Ten tweede, het geld dat de overheid in cultuur steekt komt van de belastingbetaler,

van iedereen dus. Als beleidsman heb ik de opdracht te zien dat dat geld zo goed mogelijk rendeert, dus dat het cultuuraanbod zoveel mogelijk mensen bereikt. Ik stel vast dat er maar een zeer klein aantal mensen naar theater, opera, musea gaat. Bovendien gaat het om de beter gesitueerden. Ik vind dat verkeerd. “Vlaanderen leeft” probeert voor die dingen méér mensen warm te maken. (...) Bedrijven en banken moeten ervan overtuigd worden dat investeringen in cultuur goede investeringen zijn. Bovendien hebben ze economische bijeffecten. Dat zouden sommige ministers eens moeten beseffen. Ook cultuurinvesteringen leveren een economische *return* op.”²⁷

Literatuur

Op 25 januari 1989 schrijft Sus van Elzen een positieve recensie in *Knack* over *The satanic verses*, de nieuwe roman van de Britse auteur Salman Rushdie. Die heeft acht jaar eerder de prestigieuze Booker Prize gewonnen met *Midnight's children*. Op dat ogenblik is er al harde kritiek gekomen van fundamentalistische moslimleiders, die *De duivelsverzen*, zoals het boek hier bekend zal raken, blasfemisch noemen. Een belediging van hun profeet en hun geloof. In Bradford is het al tot boekverbrandingen gekomen. ‘Dat de heilige oorlog van de kwezels tegen de persvrijheid in Groot-Brittannië en in andere westerse landen de bovenhand zou kunnen halen op de gevestigde belangen (...), valt ten eerste te betwijfelen,’ denkt Van Elzen. ‘Maar het blote feit dat men tracht een roman uit de Engelse literatuur weg te censureren op dergelijke gronden, moet serieus genomen worden.’²⁸

Dinsdag 14 februari 1989, Valentijnsdag, spreekt de Iraanse aya-tollah Khomeini een fatwa uit over Salman Rushdie. Moslims over de hele wereld krijgen de toestemming, meer nog: de *opdracht*, om de schrijver te vermoorden. ‘Sluit de luiken, ik ben ter dood veroordeeld,’ roept die in paniek tegen zijn vrouw.²⁹

Het fanatisme is grenzeloos. De Iraanse ambassadeur in het Vaticaan, hojatoleslam Salman Ghaffari, in een gesprek met de krant *Messagero*: ‘Het is maar goed dat u de schrijver niet bent. Het bevel

is gegeven en als ik het beoogde voorwerp binnen handbereik heb, zal ik moeten handelen. Dat is de wet.³⁰

Een andere Iraanse geestelijke leider, hojatoleslam Hassan Sane'i, looft 3 miljoen dollar uit aan wie Rushdie vermoordt. De Franse uitgeverij Bourgois beslist om, na bedreigingen, het boek uit de handel te halen. Een tournee van de auteur door de Verenigde Staten wordt afgelast, net als de lezing die hij op 13 mei 1989 in Antwerpen moet geven, omdat de organisatie, het Belgische PEN-centrum, de beveiligingskosten niet kan dragen.

Rushdie duikt onder, wisselt voortdurend van adres, heeft nauwelijks nog een openbaar leven. Precies een jaar later blikt hij terug. 'De eerste dagen waren de meest onwezenlijke die ik ooit heb meegemaakt. Een van mijn zussen kreeg de dag nadat alles was begonnen een anoniem telefoontje, waarin een mannelijke stem enkel zei "Is je broer nu bang?" En het antwoord is "Ja". Iedereen dacht dat het een kwestie van een paar weken zou zijn. Hoe kon zoiets als dit nu lang duren? Ik begon maar geleidelijk aan te merken dat de aangerichte schade zo enorm was dat er verschrikkelijk veel te herstellen zou vallen.³¹ (...) Ik wil mezelf blijven. Het idee om iemand anders te worden in Paraguay spreekt me niet aan. Dat is leuk voor afgezette dictators, niet voor schrijvers.'³²

Salman Rushdie overleeft Ruhollah Khomeini, die in juni 1989, minder dan vier maanden na de fatwa, overlijdt. Khomeini krijgt een staatsbegrafenis, Rushdie moet zich ingraven.

Gabriel García Márquez maakt, tien jaar na *Honderd jaar eenzaamheid*, de verwachtingen meer dan waar met *Kroniek van een aangekondigde dood*, een magisch-realistische roman over een bruiloft waar wordt vastgesteld dat de bruid geen maagd meer is, waarna haar moordzuchtige broers op zoek gaan naar de man die haar haar maagdelijkheid heeft ontnomen. 'Ik ben ervan overtuigd dat een schrijver alles kan schrijven, zelfs de meest onwaarschijnlijke dingen, als hij er maar voor zorgt dat de lezers hem geloven, en dat is vooral een kwestie van vorm,' zegt García Márquez. 'Ik heb geen